

[פרק חמישי]

נב. בנות שוח

1. דברי המשנה, המציאות בבנות שוח ודינה

במשנה (פ"ה מ"א) נאמר: "בנות שוח שביעית שלהם שניה שהן עושות לשלש שנים". כיון שפירות בנות שוח נגמרים בשנה השלישית לגידולן, לכן דיני השמיטה נוהגים בהן בשנה השניה לשמיטה. **הריבמ"ץ** ועוד מפרשים הביאו שיש שלושה שלבים בגידול בנות השוח: בשנה הראשונה חנטה, בשניה בוחל ובשלישית נגמרים, ולכן פירות שחנטו בשביעית נגמרים בשנה השניה. לפי מה שהסבירו כמה פוסקים בדעת **הרמב"ם** (בהלכות מעשר שני פ"ב, כגון **הרש"ס** בסוגייתנו ד"ה ואיכא, **המהר"י קורקוס** שם, ועוד) שלדעתו חנטה ושליש ועונת המעשרות היינו הך, צריך לומר שפירות בנות השוח הגיעו לשליש בשנה הראשונה, והיינו בשנת השמיטה, ואת שני השלישים האחרונים עשו בשתי השנים שלאחר השמיטה.

על מהותם של בנות השוח ראה עוד להלן בענין היחס בין בנות שוח לחרובים, ועל עצם הדין שהולכים באילנות אחר החנטה ראה עוד להלן. לתפארת ישראל פירוש חדש לדין בנות השוח, שידון להלן לגבי הפיסקה במשנה העוסקת בפרסאות.

2. הבדיקה ע"י חוט או קיסם ומשמעותה

לכאורה, כיון שנאמר שהאילן שחנט בשביעית יש לו דין שביעית והחונט בששית או בשמינית אין לו דין שביעית, יש צורך לברר אילו פירות חנטו בשביעית ולזכור זאת עד השנה השניה. כך מבארים כמה מפרשים את דברי **הירושלמי** (פ"ה ה"א): "כיצד הוא יודע רבי יונה אמר משיקשר עליו חוט תני שמואל תוחב בהן קיסמין". ובענין זה נאמרו כמה דברים בדברי המפרשים.

המהר"א פולדא (ד"ה משיקשר) ו**הגר"א** (בשנו"א הארוך) כתבו שלדברי האומר שמואל יש לתחוב קיסם וחוט לא יועיל כיון שחוט ירקיב. לעומת

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) בנות שוח

זאת בפני משה (ד"ה תני) נראה ששמואל אינו חולק אלא אומר שגם ללא חוט אפשר לבדוק.

בפני משה (ד"ה שתוחב) תחיבת הקיסמין נעשית כשהפירות רכים וכשרואה שהפרי רך הוא יודע שהוא פרי מלפני שלש שנים (וכן כ' בפאה"ש סי' כ"ג סק"א בדרך הראשונה). היה מקום לכאורה להקשות על הבדיקה באמצעות הקיסם שהיא עלולה לפגוע פגיעה מסויימת בפירות. ואולי נלמד מכאן שבפגיעה קטנה שכזו, כשהיא נעשית לתועלת, אין בעיה של הפסד. לפירושים האחרים נראה שתחיבת הקיסמין נעשית מעיקרא, בשעת החנטה, בדומה לקשירת החוט. ואולי בתחיבה שכזו שנעשית לפני שהפרי בשל אין הפסד בפרי.

בדרך אמונה (פ"ד הט"ז ס"ק קט"ו) כתב שבר"ש לתו"כ (בהר פ"א ה"א) כתב: "והתם בגמרא קאמר כיצד יעשה תוחב בהן קיסמין, פי' שיכיר איזה הם פירות שביעית...". ודייק מכאן שהר"ש לא הביא את הפירוש של קשירת החוט, וזה משום שפסק כשמואל, ולפי דרך הגר"א והמהר"א פולדא שחלקו זה על זה, ושמואל אוסר בקשירת חוט משום שהחוט נרקב. והוסיף שפסק כשמואל משום ששמואל "תני" דבר זה בברייתא (ציון ההלכה שם ס"ק קצ"ה).

ובפאה"ש (שם בדרך הר"ש) הביא ביאור לפיו הסימן אינו לבדיקת הפירות לידע איזהו של שביעית, אלא אם רוצה אדם להיכח שאכן פירות בנות השוח נגמרים לאחר שלש שנים. וראה להלן שלדעות שבבנות שוח כל הפירות נאסרים בשנה השלישית, מוכרח לכאורה הסבר זה.

3. הפרסאות - המחלוקת וטעמיה

בהמשך המשנה (פ"ה מ"א) מובאת מחלוקת רבי יהודה וחכמים לגבי הפרסאות: "רבי יהודה אומר הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים, אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח". ובירושלמי (סוף ה"א, ובקיצור בתוספתא פ"ד ה"א) מובא הויכוח שהיה בין ר' יהודה לחכמים: "אמרו לו והרי עמך בטיבריא והן עושות לשנה אחת אמר להן והרי עמכם בציפורין והן עושות לשתי שנים". ודנו המפרשים בפירוש יוכוח זה שבין ר' יהודה וחכמים המוזכר בדברי הירושלמי.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) בנות שוח

הרא"ש בפיה"מ כתב: "ותמיה לי במאי פליגי בדבר שיש לעמוד עליו, אם לא נאמר דבהא פליגי, ר' יהודה סבר חנטתן בשנה זו וגמרון בשנה שנייה, וחכמים סברי עיקר גידולן בשנה ראשונה אלא שנמשכין לתוך שנה שנייה". דבריו טעונים הסבר, שהרי נראה שנחלקו האם הפירות הגמורים שקוטף שייכים לשנה הקודמת או לשנה זו, ואם רבנן מודים שהפירות נמשכים לשנה הבאה, מדוע אין נוהגת בהם שביעית.

החזו"א (סי' י"ב ס"ק א') כתב לבאר ברא"ש שאין מחלוקת בין רבי יהודה לחכמים לגבי דין הפרסאות אלא רק על השאלה אם להזכירן במשנה: "דרבנן מודים לדינא כרבי יהודה, אלא דסברי דלא שייך למדכר פרסאות, שהרי כן הדין בכל הפירות הנכנסין משביעית למ"ש דלא אזלינן בתר לקיטה אלא בתר חנטה, ובנות שוח אצטריך לאשמעינן דלא דמו לשאר פירות, דכל הפירות חנטה עיקר דממהרות להתבשל אחר חנטה... אבל בנות שוח ס"ד דלא חשיבא חנטה דידהו, כיון דצריכין ליגדל עוד זמן הרבה, ולא ליקדשו בשביעית משום חנטה". ובביאור הגר"ק (ד"ה אמר להם) כתב בביאור הרא"ש שנחלקו האם רוב הפרסאות עושות לשנה או לב' שנים. ור' עוד להלן בשם הטורי אבן והמהר"ח. וכן ראה בשלום ירושלים.

ור' ברש"ס (ד"ה ה"ג ר' יהודה) שכתב על דברי הרא"ש: "ואין אנו צריכין לפלפל, אלא דבהך ברייתא מפרש במאי פליגי, מר יליף מציפורי ומר יליף מטבריא". לפירושו הויכוח בין ר' יהודה לחכמים היה מאיזה מקום ללמוד. ניתן לשמוע מבין דבריו לכאורה רמז לכך שהרא"ש לא התחשב עם דברי התוספתא והירושלמי בנידון זה. לגבי הירושלמי ניתן היה לומר שהרא"ש יפרש אותו על ענין אחר, אך בתוספתא ודאי מדובר על בנות שוח.

בתפארת ישראל (ד"ה שביעית שלהן) כתב לבאר את הויכוח בענין הפרסאות ע"פ מה שכתב לעיל בהסבר הדין של בנות שוח. לדעתו בבנות שוח בשנה השלישית לגידולן שהיא השנה השנייה לשמיטה, כיון שרוב הפירות על האילן הן משל השנה השביעית, ולדעת רבנן דוקא בבנות שוח גזרו, ואילו בפרסאות כיון שאינן מצויות בארץ לא גזרו עליהן. ולדעת רבי

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) בנות שוח

יהודה גזרו גם בפרסאות, ולדעת כולם אם חנטו בשביעית יש להם דין שביעית גם כשנגמרו בשמינית.

לדרך זו לא יובן לכאורה הנדון שבירושלמי כיצד יודע, אם בחוט או בקיסמין, ור' מה שהובא לעיל מדברי הפאה"ש שזו רק דרך להיודע למציאות זו אך לא שיש לכך משמעות הלכתית. וכן העיר בדרך אמונה (ציון ההלכה ס"ק קצ"ח) שמהירושלמי לא משמע כתפא"י, והפנה לפאה"ש. עוד יש לבאר את דברי הירושלמי בויכוח שבין ר' יהודה וחכמים לדרכו, ואולי נחלקו האם רוב הפרסאות שבארץ עושות לב' שנים או לשנה וכדו'. גם יש להעיר על דבריו, שהרמב"ם (פ"ד הט"ז) כתב: "בנות שוח הואיל והן נגמרות לאחר שלש שנים, אם באו לעונת המעשרות קודם ר"ה של שמינית הרי הן נאכלות בשנה שנייה מן השבוע בתורת שביעית". ומדבריו נראה שהדיון אינו על קדושת שביעית בכל הפירות, אלא דוקא אותם שחנטו בשביעית יש להן דין שביעית.

המשנה ראשונה (ע"פ שיטתו שתובא להלן בענין הביעור בבנות שוח) רצה לבאר את דברי הרא"ש במחלוקת ר' יהודה וחכמים בשאלה האם אין להם ביעור, כדין בנות שוח, שזו דעת ר' יהודה, או שכיון שנגמר עיקרם בשביעית, כדעת חכמים, יש להם ביעור, ע"ש. עוד פירושים לויכוח שבין ר' יהודה וחכמים לגבי הפרסאות ראה להלן בענין הליכה אחר הרוב.

4. הליכה אחר הרוב בנידון זה

בטורי אבן (ר"ה ט"ו): הביא את דברי הירושלמי בויכוח שבין ר' יהודה וחכמים וכתב כדברי הרא"ש שהוא תימה לומר שנחלקו במציאות, ותרין שנחלקו האם רוב הפרסאות עושות לב' שנים או לשנה, ונפק"מ למי שלוקח מגוי או מחשוד בשנה הראשונה לשמיטה, האם תולה בפירות השביעית שיש בהם קדושה או לא.

על דרך זו, אבל בדרך חידוש גדול יותר כתב **המהרי"ח** על המשנה (ד"ה אמרו לו). לדעתו אע"פ שחכמים מודים לר' יהודה שיש אילנות מהפרסאות שאינן עושות אלא לב' שנים, כיון שרוב הפרסאות אינן כך, "לא פלוג ועשו לכולם דין אחד כמו רוב, דרוב האילנות שביעית שלהן הוא שביעית ממש".

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) בנות שוח

לכאורה דברי המהרי"ח זו קולא, ללכת אחרי הרוב ולהקל גם כשיודע שפירות אילן זה חנטו בשביעית. ור' בחת"ס (עה"ת פרשת בשלח, מובא במשנת יוסף פ"ח מ"א ובהערות לשבה"א פ"ד הט"ז הערה 7) שכתב שדבריו שייכים רק בשביעית בזמן הזה ואליבא דרבי שהיא מדרבנן. והיה מקום לכאורה לתת הסבר נוסף לשיטת התו"ח ע"פ דברי הרמב"ן ב"ה (יג:) שהביא כאפשרות ש"אין לך חייב בשביעית מן התורה אלא גדל בחיוב ונלקט בחיוב, ולקיטה וחנטה מדבריהם הוא".

5. הלימוד בספרא

בספרא (בהר פ"א א') נאמר: "בשנה השביעית שבתון יהיה לארץ, מיכן אמרו בנות שוח שביעית שלהם שנייה שהם עושות לשלש שנים". **הראב"ד** (שם) מבאר שהלימוד הוא ממה שכתוב "שבת שבתון יהיה", ריבה להם איסור שביעית אפילו למוצאי שביעית.

והקשה **במנחת שלמה** על המשנה (פ"ה מ"א) מדוע צריך דרשה מיוחדת, ומדוע אין די בדין הרגיל שהולכים אחר החנטה, ורצה לדון האם יש איסור לעבוד עבודות באילן כל עוד יש עליו פירות שביעית, אלא שהעיר שזה חידוש לאסור זאת מחוץ לשנת השמיטה בנידון זה שיש על העץ גם פירות משנים אחרות, ולדרך זו יהיה אסור לעבוד בבנות שוח שלש שנים. יש מקום לומר שהלימוד שבספרא הוא אסמכתא, כמו שמצאנו בכמה וכמה מקומות (ראה למשל **ברמב"ן עה"ת** ויקרא כ"ב ט"ו, כ"ג כ"ד, כ"ה ה', ועוד), ועיקר הדבר הוא לומר שהולכים אחר החנטה.

ועוד יש מקום לומר, ע"פ מה שהובא לעיל בשם הרמב"ן, שכל שאין גידול ולקיטתו בשביעית אין בו שביעית מדאורייתא, שככל שהמרחק בין החנטה ללקיטה גדול יותר הוא אמינא שלא החמירו בו חכמים לנהוג בו דיני שביעית.

6. ביעור וזמנו בבנות שוח ובדומה לה

כשנאמר **במשנה** לגבי בנות שוח "שביעית שלהן שניה" הכוונה היא שיש קדושת שביעית בהן והן נאכלות כדין פירות שביעית. כך מבואר במפרשי המשנה (ר' **ריבמ"ץ רמב"ם ר"ש ורא"ש**). ור' גם ברבנו **חננאל** (ר"ה טו:)

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) בנות שוח

שכתב: "שחנטו אחר ט"ו בשבט חשובין משנה השביעית ומתבערין", כלומר מפורש בדבריו שיש דין ביעור בבנות שוח.

במשנה ראשונה (פ"ה מ"א ד"ה שהן עושות) כתב לדון בדין הביעור שלהן. הוא הפנה למה שנאמר לקמן (פ"ט מ"ח) לגבי הביעור, ופשוט לו שזמן הביעור הוא בשנה השמינית (וראה **בשבת הארץ** פ"ד הט"ז אות ג' שביאר דבריו שלא מצאנו ביעור לאחר זמנים ידועים בשנה השמינית), ואם כן כשבנות השוח מוכנות לאכילה זה כבר לאחר זמן הביעור, והציע להסביר שמה שנאמר "שביעית שלהן שניה" הכונה היא שזה זמן השביעית בהן ומסיבה זו יש חובה לבער אותן מיד.

המשנה ראשונה העיר על כך ממה שלא מצאנו במפרשים שיש לעשות כך ומשמע שהן נאכלות, ויש להעיר שניתן ללמוד כדרך זו של המשנה ראשונה מלשון הר"ש **בת"כ** (פ"א ה"א) שכתב: "ושמא משום שאסור לקלקל פירות שביעית בשביעית קודם שנגמרו, דאמר רחמנא לאכלה ולא להפסד, ולכך מניחן עד שיתבשלו וחוזר ומבערן...", שאם כוונתו של הר"ש היא "וחוזר ומבערין" מיד, זה כדבריו של המשנה ראשונה, אלא אם כן נפרש כוונת הר"ש שחוזר ומבערן לאחר שיגיע זמן הביעור. ומ"מ דברי שאר המפרשים לא מצינו כך.

המשנה ראשונה מסיק ע"פ התוס' (ר"ה טו. ד"ה שאין לך, עיי"ש) שלאחר שהגמ' הביאה את דעת ר"ש בן יהודה "שאיין לך דבר שחייב בביעור אלא אם כן גדל בשביעית ונלקט בשביעית", שאלו תוס' כיצד הקשו מכאן על האמוראים, והרי שאר התנאים חלקו על כך, וכתבו תוס' שם שמה ששאר התנאים חולקים על כך הוא לשאר דיני שביעית ולא לדין הביעור. ומכאן מסיק המשנה ראשונה שאין ביעור כלל לבנות שוח, והוסיף על כך דיוק מלשון הרמב"ם, ע"ש. יש להעיר על כך שלא קיימא לן כשיטה זו של ר"ש בן יהודה, אלא כהמשך הגמרא שם, כחכמי אושא ור' יוחנן וכמו שראינו בסוגיית אתרוג.

בשבת הארץ (שם אות ג') הביא כאן טענה נוספת שלא יהיה ביעור בבנות שוח, שכיון שתהליך הגידול של בנות שוח אורך שלש שנים, ובכל זמן יש בנות שוח של שנים נוספות באילן, אינו נקרא כלה לבהמה, ולכן לא הגיע

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) בנות שוח

זמן הביעור. וכן כתב גם **במנחת שלמה** (ח"א סי' נ"א סקט"ו) שכשיש פירות של שמינית באילן אין דין ביעור לפירות השביעית, ולכן לבנות שוח לא יהיה ביעור.

לעומת זאת **החזו"א** (סי' ט"ו ס"ק ג') כתב שאין אוכלים על פירות של שמינית או על פירות שעיקר גידולם היה בשמינית. הוא מסתמך על דברי **הרמב"ם** בדין הסתוניות (פ"ז ה"ה) שכתב: "אילן שעושה פירות שתי פעמים בשנה והיו לו מפירותיו הראשונות, הרי זה אוכל מהן כל זמן שפירות שניות מצויות בשדה, שהרי מאותו המין בשדה, אבל פירות הסתיו אין אוכלים בשבילן, מפני שדומין לפירות של שנה אחרת". משמע שיש ביעור לפרי שנגמרו בו בני העונה הקודמת, אע"פ שכבר נמצאים באילן הפירות של העונה הבאה. וזה ע"פ **המשנה** להלן (פ"ט מ"ד).

גם **ברש"ס** (להלן משנה ב') שהזכיר דין ביעור בלוף, אע"פ שמדובר בצמח שיכול לגדול כמה שנים, כמבואר בירושלמי (פ"ה ה"ב) "עשה בארץ שלש שנים", ואם כן אינו כלה מהשדה, נראה שיש דין ביעור לדבר שצמחי השמינית הגיעו לפני שכלו צמחי השביעית. בדרך זו כתב גם הרא"ה עצמו (קונט"א כ"ד) לענין האתרוגים. ומ"מ במנחת שלמה (שם) תירץ את דין הסתוניות שמדובר שכלו השנים עוד לפני שיצאו החדשים.

כפי האמור לעיל, כבר בדברי הר"ש בתו"כ וכן הר"ח בר"ה מבואר שלא כדרכם של המשנה ראשונה והרא"ה והגרש"ז אורבך, שראשונים אלה כתבו שיש ביעור לפירות בנות שוח, ויש לדון רק לגבי זמנו, ואילו שיטת המשנה ראשונה היא כאמור תלויה בתירוצי התוס' ושאר הראשונים בר"ה שם.

נג. חרובים ובנות שוח - וראש השנה לאילנות לענין שמיטה

1. היחס בין חרובים לבנות שוח בבבלי ובירושלמי

בירושלמי (פ"ה ה"א) ובבבלי (ר"ה טו:) הובא הדין שהולכים אחר החנטה, ואילן שחנט לפני ט"ו בשבט מעשרותיו לפי השנה הקודמת, ואילן שחנט לאחר ט"ו בשבט מעשרותיו לשנה הבאה, לאחר מכן הובאו דברי ר'

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) חרובים ובנות שוח

נחמיה מהתוספתא (פ"ד ה"ג), שכל דין זה, שאילן שחנט לפני ט"ו בשבט מעשרותיו לשנה הקודמת נאמר דוקא לגבי אילן שפירותיו נלקטים שתי פעמים בשנה, אך אילן שפירותיו נלקטים פעם אחת בשנה מתעשר לשנה הזו גם אם פירותיו חנטו לפני ט"ו בשבט.

רבי יוחנן אמר לגבי דברי ר' נחמיה "נהגו העם בחרובין כר' נחמיה", וריש לקיש הקשה לו ממשנתנו, שהרי בנות שוח אינן עושות אלא פעם אחת בשנה, ובכל אופן נאמר שהשביעית שלהן היא לפי החנטה. בבבלי ובירושלמי נאמרו כמה טעמים לחלק בין דברי ר' נחמיה לבין משנתנו, אך לבסוף נדחו כל החילוקים "היא חרובין היא בנות שוח, היא מנהג היא הלכה, היא רבי נחמיה היא רבני". מהירושלמי נראה לכאורה שנדחו דברי ר' יוחנן.

לעומת זאת בבבלי המסקנה היא שיש לחלק בין מעשר חרובין לבין שביעית בבנות שוח: "ולימא ליה כי אמינא לך אנא מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאורייתא, אלא אמר רבי אבא הכהן תמיהני אם השיבה ריש לקיש לתשובה זו, אם השיבה הא אותבה, אלא אימא אם קיבלה רבי יוחנן אם לא קיבלה". החילוק הוא שמעשר חרובין דרבנן, ואילו השביעית בבנות שוח דאורייתא, ולכן לגבי מעשר חרובין ניתן להקל ולהחשיב גם את הפירות שחנטו לפני ט"ו בשבט לפירות שנה זו, ואילו לגבי שביעית הולכים אחר החנטה ואחר ט"ו בשבט.

מדוע המעשר בחרובים הוא מדרבנן, תלוי הדבר במחלוקת הראשונים. הרמב"ם (הל' מע"ש פ"א ה"ג) כתב: "החרובין, אף ע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין להבא, הואיל ומתעשרות מדברי סופרים. יראה לי שאין הדברים אמורין אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן שאין ראויין למאכל רוב האדם, והן הן שמתעשרות מדברי סופרים, אבל שאר החרובין יראה לי שהן כשאר פירות האילן". כלומר לשיטתו מעשר האילנות הוא מדאורייתא, ומה שיש להקל בחרובים הוא דווקא בחרובים גרועים שאינם עומדים למאכל אדם רגיל.

לעומתו הראב"ד (בהשגה שם) כתב: "...כל פירות האילן מדבריהם חוץ מתירוש ויצהר, וכשאמרו בגמרא אמינא לך אנא מעשר חרובין דרבנן הוא

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) חרובים ובנות שוח

הדין לכל פירות האילן שהן מדרבנן, אלא הכי קאמר ליה כיון שמעשר האילן מדרבנן אם נהגו שלא כדין לא מיחו בידם, והטעם שנהגו בחרובין אחר לקיטה ולא נהגו בשאר אילנות אפשר מפני שרוב העולם אין רצין אחריהם כשאר פירות ומניחין אותן באילן הרבה לפיכך לא נחשבו בעיניהם עד שעת לקיטה, מ"מ לא היה אלא מנהג, והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג והולכין אחר חנטה". כלומר שכל האילנות מעשרותיהם מדרבנן ולכן הסכימו חכמים למה שנהגו לגבי חרובים ללכת אחר הלקיטה, ודוקא בחרובים נהגו כך כי העולם אינם ממהרים לקטוף אותם. וברש"ס (פ"ה ה"א ד"ה נהגו) כתב שהטעם שהקלו בחרובים הוא משום שרובם באים מההפקר, ע"ש.

2. זיהוים של בנות השוח

לגבי מהותם של בנות השוח דנו הראשונים בבבלי ר"ה (שם) מתוך ההשוואה לחרובים. ר' בתוס' (ר"ה ט"ו: ד"ה בנות) שהביאו סתירה בענין והסיקו שבנות שוח הן תאנים רעות, וכן בריטב"א (ר"ה שם ד"ה א"ר יוחנן) כתב בשם הרמב"ן שהם תאנים גרועות. בתוס' (ע"ז יד. ד"ה בנות) כתבו שיש בנות שוח שהן משובחות.

בריבמ"ץ כתב ע"פ הירושלמי בסוגייתנו שבנות שוח הם חרובים (ולא שדינם שוה לחרובים כפי שניתן היה להבין בירושלמי). ועוד פירושים ראה בהערות לשבת הארץ (פ"ד הט"ז הערה 2), ואכמ"ל.

3. דברי הירושלמי והבבלי, ט"ו בשבט כראש השנה - לאילו ענינים ומנין

כאמור, רבי נחמיה אמר שאין דין לילך אחר החנטה גם באילנות כשאינם עושים שתי פעמים בשנה, ורבי יוחנן אמר שנהגו כמותו בחרובין, וכן פסק הרמב"ם. בהמשך דברי הירושלמי (פ"ה ה"א) הובאו שיטות שונות איך לחשב את מעשר האילנות, האם ללכת אחר ר"ה של עולם בתשרי ולא אחר ט"ו בשבט, האם ללכת אחר שליש במקום חנטה או אחר הלקיטה וכו'. ברש"ס (ר' למשל ד"ה תמן, מתעשר) משמע שאלו דרכים

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) ראש השנה לאילן לשמיטה

בהבנת דברי ר' נחמיה, על מה 'ויתר' ר' נחמיה באילן שעושה פירות רק פעם אחת בשנה.

אגב, בשיטת הרמב"ם שיש מפרשים ששליש הוא חנטה (ר' בהל' מעשר שני פ"ב, וברש"ס בסוגייתנו ד"ה ואיכא, המהר"י קורקוס שם, ועוד) לא נוכל לפרש שר' נחמיה עבר מהליכה אחר חנטה להליכה אחר שלישי.

ומ"מ להלכה נפסקו דברי ר' נחמיה רק לגבי חרובין. וכמבואר בסעיף הקודם, מדוע חרובים הם מדרבנן ומדוע דוקא בהם הלכו כר' נחמיה. בדברי ר' נחמיה עצמו מובאות שלוש דוגמאות, הזיתים התמרים והחרובים.

לגבי הזיתים הקשה הרש"ס (ד"ה אלא) שלכאורה לגבי זיתים הולכים אחר הבאת שלישי, כיון שהוקשו לתבואה, ותבואה נקבע דינה לפי הבאת שלישי, כפי שנלמד בגמ' בבבלי ב"ה (יג.). הוא כתב ליישב שהזיתים הובאו כאן רק כדוגמא לכך שאין עושים שני גרנות, אך אין ללכת בהם אחר חנטה או לקיטה, וכן דינם נקבע לפי ר"ה של עולם. כך כתבו כבר תוס' ב"ה (ט"ו: ד"ה כגון), שבזיתים אין הולכים אחר החנטה אלא אחר הבאת שלישי.

לעומת זאת בריטב"א ב"ה (ר"ה י"ב: ד"ה והא דקתני תבואה) כתב שמה שהולכים אחר שלישי בתבואה הוא אכן לכל ענין, ובזיתים ההליכה אחר הבאת שלישי היא רק לענין ההגדרה האם הגיע לכדי חיוב מעשרות או לא, והגדרת השנים לגבי זיתים היא ככל האילנות, שנקבעת לפי החנטה.

שיטה שלישית ומחודשת היא שיטת הר"ן (ר"ה י"ד. ד"ה הואיל) שכתב שכל מה שמצאנו בט"ו בשבט דאורייתא הוא רק לגבי ערלה בלבד, ואילו לגבי מעשרות כל המשמעות של ט"ו בשבט היא לגבי האילנות שהמעשר שלהם הוא מדרבנן (והיינו לא כרמב"ם המובא לעיל שכל האילנות חייבים מהתורה), ואילו הזיתים שהמעשר בהם הוא מדין תורה, באמת ר"ה שלהם תשרי והם גם אינם הולכים אחר החנטה.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) ראש השנה לאילן לשמיטה

4. ראש השנה לאילנות לשמיטה

ראוי גם כאן להזכיר בקצרה את המחלוקת בענין ראש השנה לאילנות לענין השמיטה. סוגיא זו נוגעת למעט הפירות שחונטים בין א' בתשרי לבין ט"ו בשבט, שאם ראש השנה בא' בתשרי יהיה לחונטים בימים אלה של השביעית דין של שביעית ולחונטים אלה בשמינית דין של שמינית, ואילו אם ראש השנה בט"ו בשבט לחונטים בימים אלה בשביעית יהיה דין של ששית, ולחונטים בימים אלה של השמינית יהיה דין של שמינית.

לפי דברי הר"ן המובא למעלה, מסתבר שלא יהיה דין של חנטה וט"ו בשבט לאילנות לענין שמיטה, כיון שהשמיטה היא מהתורה. ולפי פשט הרמב"ם (פ"ד ה"ט וה"י) גם לאילנות ר"ה הוא בתשרי.

לעומת זאת בדברי הר"ש (פ"ב מ"ה, וכן בביאור המיוחס לר"ש על הספרא פ"א ה"ד) נראה שהאיסור של הפירות הוא עד חמשה עשר בשבט. הדברים מבוססים כבר על גירסא בספרא (פ"א ה"ד). בגירסא שלפנינו נאמר: "כיון שיצת שביעית אף על פי שפירותיה שמיטה, מותר את לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורים עד חמשה עשר בשבט". ונראה מכך שגם פירות שחונטים בשמינית לאחר א' בתשרי ולפני ט"ו בשבט יש להם דין של שביעית. ור' שם בר"ש ובראב"ד בביאורם לתו"כ (ממה שכתב הר"ש בתו"כ שם "להחמיר" יש שלמדו שכוונתו להחמיר בלבד, ולחונטים בתאריכים הללו בשתי השנים יהיה דין של שביעית). אמנם הגר"א בתו"כ וכן בהגהות על פירוש הר"ש מחק תיבות אלה.

וכאן יש לציין לדברי הש"ה (אות הקו"ף - קדושת האכילה, א) שהעיר על דברי הרמב"ם: "עוד הנני מודיע להציל מהטעות, להמעיין ברמב"ם (בפ"ד דהלכות שמיטה דין ט'), שכתב וזה לשונו: באחד בתשרי ראש השנה לשמיטה וליובלות, פירות ששית שנכנסו לשביעית, אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה הרי אלו מותרין, עכ"ל. האי ראש השנה פירושו ראש השנה שלהן, היינו ט"ו בשבט לאילנות, ולתבואה ראש השנה ממש". ואם כן לשיטתו ר"ה לאילנות הוא בט"ו בשבט גם לענין שמיטה, ושנת השמיטה לענין

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"א) ראש השנה לאילן לשמיטה

האילנות נוגעת לפירות שחנטו בין ט"ו בשבט של השביעית לט"ו בשבט של השמינית, ככל שנות המעשר באילנות, ורצה השל"ה להכניס פירוש זה בדברי הרמב"ם.

והשיג עליו בפאת השלחן (סי' כ"ב סקי"ד): "ואחרי נשיקת עפר רגליו, אחרי העיון נראה ברור דרבינו (=הרמב"ם) ס"ל דר"ה של א' בתשרי הוא לכל דבר גם לפירות האילן, כפשטא דלשונו שכתב בא' בתשרי ר"ה כו' קודם ר"ה, ועל ר"ה הנ"ל קאי. וכמ"ש במתני' דר"ה בא' בתשרי ר"ה לשמיטין על כל דבר. ומ"ש בא' בשבט ר"ה לאילן היינו לענין מעשרות... אבל לענין שביעית ר"ה שלהן א' בתשרי".

וכך סיכם זאת בשבת הארץ (פ"ד ה"ט): "ויש מי שאומר שראש השנה לפירות האילן הוא חמישה עשר בשבט גם לשביעית. ואם הגיעו לעונת המעשרות קודם חמישה עשר בשבט של שביעית הרי הם כפירות של ששית. ורבו החולקים עליו שסוברים שאין דין של ראש השנה לאילנות בחמישה עשר בשבט אמור אלא לענין סדר השנים של המעשרות, בין מעשר שני למעשר עני, וכן לענין שאין מעשרין מן החדש על הישן ומן הישן על החדש. אבל לענין שביעית לעולם גם לאילנות ראש השנה שלהן הוא אחד בתשרי".

ובחזון איש (סימן ז [א] ס"ק יג) נימק את ההליכה בענין שביעית אחר ראש השנה ולא אחר ט"ו בשבט, שכיון שאיסור העבודה בשמיטה תלוי בר"ה של תשרי, לכן כל עניני השמיטה יהיו תלויים בו. ולפי מה שראינו לעיל בדעת הר"ן כל ההליכה אחר חנטה היא מדרבנן, ולא צריכה היא להכריע לענין שביעית, וכדעת הרמב"ם.

נד. לוף

במשניות הבאות (פ"ה מ"ב - מ"ה) נדונו דינים הנוגעים ללוף. הרמב"ם (פ"ה מ"ב) ועוד כתבו (ע"פ הירושלמי (פ"ה ה"ב) שהלוף הוא ממיני הבצלים, והדרך הייתה לטמון אותו בקרקע. הדינים במשניות הבאות נוגעים לעצם טמינת הלוף, ליחס אל לוף שהיה בקרקע במשך השמיטה, לקניית לוף במוצאי השמיטה, ועוד.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

1. טמינת לוף ובצלים

במשנה (פ"ה מ"ב) מובאת מחלוקת ר' מאיר וחכמים לגבי טמינת הלוף. ר' מאיר אומר שיש לטמון לכל הפחות סאתים של לוף, שיגיע לגובה ג' טפחים, ולכסות בטפח עפר עליהם, ואילו לחכמים יש לטמון לכל הפחות ארבעה קבים של לוף, בגובה של טפח, ולכסות בטפח עפר.

הריבמ"ץ (פ"ה מ"ב) הסביר שמחלוקת ר' מאיר וחכמים היא רק בשאלת הגובה, וד' הקבים שאמרו חכמים בגובה טפח היא אותה כמות של לוף שיש לר' מאיר בג' טפחים, אלא שהיא שליש הכמות ושליש הגובה, שהרי סאה ששה קבים, ובסאתים יש י"ב קבים, ושליש הגובה הוא טפח, ושליש הכמות ד' קבים. ובכל אופן יש לכסות בטפח עפר.

בירושלמי (פ"ה ה"ב) הובאה מחלוקת לגבי בצלים: "עד כדון לוף. בצלים, אמר רבי יונה היא לוף היא בצלים, אמר רבי יוסה מסתברא בבצלים אפילו פחות מיכן מותר, דאינון שפין". נחלקו מפרשי הירושלמי בפירוש הטעם של "שפין", דהיינו חלקים, האם הוא משום שקשה לדחוס כ"כ הרבה בצלים (**מהר"א פולדא**) או משום שלא יצמחו (**רש"ס**) או משום שאם יצמחו יושחתו מיד (**פני משה**).

כמו כן נחלקו הראשונים כיצד לפסוק בדין הבצלים, שלכאורה מסקנת הירושלמי היא שיש להתיר בבצלים טמינת כמות קטנה יותר. וכן כתב **הרא"ש** (פיה"מ פ"ה מ"ב) שבירושלמי התירו לטמון בבצלים בכמות פחותה. לעומת זאת **הרמב"ם** (פ"א הט"ו) פסק כחכמים לגבי הכמות שמוותר להטמין, וכתב דין זה לגבי לוף "וכיוצא בהן", ומשמע לכאורה שכן יהיה הדין גם בבצלים. גם **הרדב"ז** (שם) כתב: "כתב רבינו וכיוצא בהם שדרכם להטמינם בקרקע, כדתנן בפאה (פ"ו מ"י) כל הטמונים בארץ כגון הלוף והשום והבצלים, והלוף הוא מין ממיני הבצלים". וכ"כ בדעת הרמב"ם **במראה הפנים** (ד"ה אמר ר' יונה) ועוד.

ובטעם החומרא של הרמב"ם כתב **בשושנים לדוד** (פ"ה מ"ב) שכיון שאין ידוע כמי לפסוק במחלוקת אמוראים זו שבירושלמי, פסק הרמב"ם לחומרא משום שעיקר השביעית הוא מן התורה. ובסברא זו של השושנים

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

לדוד יש לדון האם אכן היא דרכו של הרמב"ם להחמיר בכל דין ואפילו דרבנן בשמיטה משום כלל זה.

וראה בדרך אמונה (ביאור ההלכה פ"א הט"ו ד"ה הטומן) שרוצה לפרש בדברי הרמב"ם לקולא, שמה שכתב "וכיוצא בהן" הכוונה למה ששווה ממש ללוף, ואילו הבצלים שהם חלקים ואינם כמו הלוף ניתן להטמין אותם גם בפחות מכך.

2. לוף שעברה עליו שביעית - המחלוקת במשנה וביאוריה

במשנה (פ"ה מ"ג) נחלקו התנאים בדינו של לוף שעברה עליו שביעית. נאמר בה שאם לקטו העניים את עליו לקטו, ואילו אם לא לקטו העניים את עליו, לדעת ר' אליעזר העניים עושים חשבון עם בעל הלוף לאחר השביעית, ואילו לדעת ר' יהושע אין לעניים חשבון איתו.

ברמב"ם (פיה"מ כאן) ביאר את מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע האם יש לעניים עמו חשבון כתלויה במחלוקת התנאים בענין האכילה לאחר הביעור (וזה ע"פ ההסבר של ר' אבהו בירושלמי), שר' אליעזר סובר שעניים אוכלים לאחר הביעור ולא עשירים, ואילו ר' יהושע סובר שאחר הביעור אין אוכלים לא עניים ולא עשירים (דברים אלה של הרמב"ם שנוגעים לדין הביעור תלויים בגירסה במשנה להלן פ"ט מ"ח, וכן בגירסה בתוספתא פ"ח ה"ג, ואכמ"ל). לגבי משנה זו לא כתב הרמב"ם הלכה בהלכותיו.

לעומת זאת בר"ש (פ"ה מ"ג) לאחר הביעור הכל אוכלים, וזו דעת ר' יהושע, ומ"מ האריך הר"ש לדון בדעת ר' אליעזר, מהו החשבון. הר"ש מסתמך על המשנה להלן ריש פ"ז, שללוף אין ביעור אך לעליו יש ביעור, והוא שואל שלש שאלות על הדין של ה"חשבון". האחת, מדוע אין הולכים בו אחר לקיטה כירק שיחשב כשמינית. השניה, מדוע אין בו איסור ספיחין אם גדל בשביעית. והשלישית, אם אמרנו שיש לו ביעור, והרי ביעור תלוי ב"כלה מן השדה", והוא הרי נשאר מהשביעית לשמינית.

מסביר הר"ש שמדובר בלוף שלקטו אותו בשביעית, שאם לא כן היה נחשב הלוף כשמינית (שדין הלוף כירק ללכת בתר לקיטה), וספיחין אין בו

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

משום שתחילת גידולו הייתה בששית (וזו כוונת ר' ירמיה בירושלמי, שהעמיד בעלי לוף שוטה, וזה ע"פ מש"כ הר"ש לקמן פ"ט מ"א בדין הספיחין), ומה שהלוף כאן נשאר ולא כלה מהשדה הוא רק משום שהטמין אותו יחד עם עליו למשך התקופה הקרה, ולאחר שעברה נטע אותו בחזרה, וגדלו העלים שלו.

הרא"ש (פ"ה מ"ג) לאחר שהביא את דברי הר"ש הוסיף: "ובירושלמי משני עוד שינויי אחריו". וכוונתו שעל השאלה מדוע אין הולכים בו אחר הלקיטה נאמרו בירושלמי עוד תירוצים: (א) ר' יוסה העמיד בלוף שהיה נטוע לפני ר"ה השביעית, ועשה ביצים לפני השביעית, וריכנו בתחילת השביעית, ועקר אותו במוצאי השביעית, שאם ריכנו כעיקור נחשב שנעקר בשביעית, וכל מה שהיה בו בשעת הריכון דינו להיות לעניים, ואילו מה שצמח אחר כך ונלקט בשמינית דינו להיות של בעל הבית. ואילו אם ריכנו לא כעיקור כולו נחשב כשל שמינית, ואין בו לעניים כלל, וזו דעת ר' יהושע. ואילו ר' אליעזר הסתפק האם ריכנו כעיקור או לא ולכן אמר לעשות חשבון עם העניים (א). משום שיש לחשב העלים שגדלו בשמינית. ב. משום שלא ברור לו אם ריכנו כעיקור או לא).

(ב) על אותו בסיס של דיון, אלא להפך, העמיד ר' חזקיה, בנטעו ערב שביעית וריכנו בערב שביעית (ע"פ פירוש הר"ש והתיקון בגירסה שתיקן בירושלמי), ועקרו בסוף השביעית, שאם ריכנו כעיקור אין לו דין שביעית (והוסיף הר"ש שגם מה שגדל בשביעית לא נחשב שגדל מהקרקע אלא כמו פרי שמונח בתיבה שגדל מעצמו), ואם ריכנו לאו כעיקור יש לו דין שביעית. ולכן לר' אליעזר יש כאן ספק, ואילו לר' יהושע היה ברור שריכנו כעיקור ולכן אין לעניים זכות בו.

3. ריכון או "דיכון" - דינו ומהותו

בדן ה"ריכון" שיש גורסים בו "דיכון", כאמור, נחלקו בירושלמי (פ"ה ה"ב). לפי דעת אמוראי הירושלמי לר' אליעזר הוא כספק עיקור, ולר' יהושע אליבא דר' יוסה הוא לא כעיקור ואליבא דר' ירמיה הוא כעיקור. בהמשך הירושלמי מובאת ברייתא שהירושלמי מדייק ממנה "הדא אמרה שריכנו כעיקור", אלא שיתכן שדיוק זה נדחה בירושלמי שהסיק: "תיפתר

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

שעקן עד שלא צימחו" (ראה במהר"א פולדא ובפני משה בפירוש דברי הירושלמי שם, ולכאורה בדברי הריב"מ"ץ הר"ש והרא"ש במשנה ד' שהביאו את המשך הירושלמי בקשר למשנה ד' נראה שלא ביארו כפני משה שהירושלמי חזר בו מהדיוק שריכזו כעיקור, ע"ש).

ונחלקו המפרשים מהו ה"דיכון", וכדלהלן: הר"ש גורס דיכנו, כתב שפירושו שדך (היינו כתש) את העלים במקום חיבורם. הרש"ס (ד"ה ריכנו) גורס ריכנו ומפרש מלשון הטיה שהטה את הצמח לעקרו. המהר"א פולדא (ד"ה ר' יוסי) כתב: "שדרסן ברגליו בעוד שהן מחוברים". בפני משה (ד"ה וריכנו) כתב: "כלומר שבשביעית כפפו והטה את עליו למטה כדי שלא יתגדלו יותר". ולדעת הפני משה יש ריכון שהוא ודאי כעיקור וזה אם הריכון היה כזה שמונע את הצמיחה, ע"ש, ואכמ"ל. [וראה עוד בענין זה של "ריכון" ו"דיכון", פירושו ומשמעותו, להלן בפ"ו ה"ג, בדברי הירושלמי שם לגבי גידולי שביעית, ובדברי מפרשי הבבלי והירושלמי שהבאנו שם].

4. מה עושים בספק בממון עניים בשביעית

בדעת ר' אליעזר שעושה חשבון עם העניים מובא ביאור בירושלמי (פ"ה ה"ב): "עשה בארץ שלש שנים נותן לעניים רובע, שתי שנים נותן לעניים שלש, שנה אחת נותן לעניים מחצה". וכתב הר"ש שאע"פ שנאמר בנדרים שגידולי ההתר מעלים את האיסור, לענין אפקועי ממונא שאני, והם לא מעלים. יתכן שכוונת הר"ש היא שיש כאן רק דין של ממון עניים ולא דין קדושת שביעית, ר' בדרך אמונה (פ"ז ה"ג ביאור ההלכה ד"ה היו לו) שרצה לומר כך. ולעומת זאת ר' ברש"ס (במשנה ד"ה ואם לאו) שרצה לומר שכל מה שנאמר כאן לעשות חשבון הוא דווקא לגבי הממון שבדבר, ואילו לגבי דיני הקדושה ואיסור סחורה יש לנהוג זאת גם בשאר היבול.

עוד שתי הערות יש להעיר כאן: האחת שלענין ביטול והשפעתו על הממון לכאורה שייכת סוגיית הגמ' בבבלי ביצה (לח:). והשניה, שלפי האמוראים שהעמידו שר' אליעזר מספקא ליה אם ריכון כעיקור לכאורה היה צריך לדון כאן ספק ממונא לקולא, ויתכן שהדבר נוגע לשאלות לגבי

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

ספק ממון ואיסור שבאו בשאלה אחת, וספק ממון עניים, וראה למשל בקונטרס הספיקות (כלל ו אות ה), ואכמ"ל.

5. לוף של ערב שביעית - מחלוקת ב"ש וב"ה

במשנה (פ"ה מ"ד) נאמר: "לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית, וכן בצלים הקיצונים, וכן פואה של עידית, בית שמאי אומרים עוקרין אותן במארופות של עץ, ובית הלל אומרים בקרדומות של מתכות. ומודים בפואה של צלעות שעוקרין אותה בקרדומות של מתכות". המפרשים כתבו שמדובר כאן על על לוף שמותר באכילה ויש בכל אופן מגבלה באופן איך לעקרו.

לדעת הר"ש (לקמן ריש פ"ט) כל ספיחי ששית מותרים, גם כשנלקטו בשביעית, ומובן דין משנתנו, ואילו לדעת הרמב"ם (פ"ד ה"י), שהולכים אחר הלקיטה, יתכן לומר שמודה בצמחים שנגמר גידולם לגמרי, ואינם גדלים כלל, שאין בהם איסור ספיחים. והיה מקום לדון לגבי קדושת שביעית, שלדעת הר"ש (שם) יתכן שזו מחלוקת ר' שמעון וחכמים במשנה שם, ולחכמים יש קדושת שביעית במה שנלקט בשביעית, ואילו אם לרמב"ם יש כאן התר של יבול שנגמר בששית ואינו גדל, היה מקום לומר שגם קדושת שביעית לא תהיה בו. ור' בחזו"א (סי' ט ס"ק ג') שכתב בדעת הרמב"ם שכשלא גדל בשביעית אין לו דין ספיחין, אבל קדושת שביעית יש בו משום שלענן קדושת שביעית הולך אחר הלקיטה.

[אגב, בדברי הריבמ"ץ (פ"ה מ"ג) שכתב לגבי דברי ר' יוסי "קודם שגזרו על הספיחין" משמע לכאורה שלא כדברי הר"ש, אלא כדברי הרמב"ם, שגם ביבול שהתחיל לגדול בשישית יש גזרת ספיחים].

בירושלמי (פ"ד ה"ב) נאמר: "רבי יוסי בשם רבי לא תפתר שעקרן עד שלא צימחו", וכאמור לחלק מהמפרשים זה נוגע לדין של ב"ש וב"ה, שאם צמחו בשביעית אסור לעקרו, וכתב הר"ש (פ"ה מ"ד) שהוא משום הפסד. ור' בתול"ט (פ"ה מ"ד) שכתב שאיסור ההפסד כאן הוא או משום שע"י עקירה בשינוי מוכרח מקצת מהפרי להיפסד, או שההפסד הוא על דרך הרמב"ם שיהיה להם דין ספיחים שיאסרו באכילה, ואולי כל זה משום שאם לא יעקרו עכשיו יוכל לשמרם לשמינית.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

[וראה עוד בחז"א (סי' ט' סק"ד) מה שדן בדברי התו"ט הללו, שלכאורה אם הם מותרים באכילה אין חיוב להשהות אותם לאחר שהגיעו לעונת המעשרות, כמו שמצאנו בסוף הפרק הקודם, ואילו אם הם אסורים משום ספיחין, יש מצוה לעקור ספיחין, ע"ש].

6. האם לב"ה צריך שינוי בעקירת הלוף ושאר צמחים?

בעצם מחלוקתם של ב"ש וב"ה, מדוע לב"ש במארופות של עץ ולב"ה בקרדומות של מתכת, כתב הר"ש (פ"ה מ"ד) שב"ש חששו לעבודת הארץ וב"ה לא חששו לעבודת הארץ. וכן בפיה"מ לרמב"ם כתב שלב"ש הצריכו שיעשה בשל עץ כדי שישנה, ומשמע שלב"ה אין צורך בשינוי.

אלא שלהלן (פ"ה מ"ה) נחלקו ר' יהודה וחכמים לגבי לקיחת לוף במוצאי שביעית: "מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית, ר' יהודה אומר מיד וחכמים אומרים משירבה החדש". ושם ביאר הר"ש, שאע"פ שבשאר ירקות צריך להמתין עד שיעשו כיוצא בהם, לגבי לוף ר' יהודה מתיר לקחת אותו מיד, כיון שאין חשש שיהיה מלוף שנעקר בשביעית, וזה כיון שיש לגבי לוף תקנה לעקרו בשינוי, במארופות עץ לב"ש ובקרדומות מתכת לב"ה, ומשמע מכך שגם קרדומות המתכת הם שינוי. ובלוף הצריכו חכמים שינוי ולא בשאר ירקות. כך כתב גם התו"ט במשנתנו בדעת ב"ה: "בקרדומות של מתכות - ואפ"ה הוי שינוי, כדבעינן למימר במתניתין דלקמן".

בדברי הרמב"ם (פ"ד הי"ט) כתב המהר"י קורקוס: "והלכה כב"ה שאין צריך שינוי". ובקול הרמ"ז (פ"ה מ"ד ד"ה שם ד"ה בקרדומות) כתב לתלות דבר זה במחלוקת ר' יהודה וחכמים, שלר' יהודה צריך שינוי ולחכמים א"צ שינוי. אם כן יש כאן שלש שיטות בדעת ב"ה, או שצריך שינוי בעקירת הלוף (תו"ט, ר"ש משנה ה'), או שלא צריך שינוי (מהר"י קורקוס, ופשטות הר"ש במשנתנו), או שהדבר תלוי במחלוקת ר' יהודה וחכמים, שלר' יהודה צריך שינוי ולחכמים א"צ (קול הרמ"ז).

בשבת הארץ (פ"ד הי"ט סק"א) כתב על דרך זו שצריך שינוי, שדוקא שינוי בצורת הכלי, בקרדום, מותר, ואילו שינוי בחומר הכלי כב"ש, מארופות של עץ, יהיה אסור לדעת ב"ה. ובקונט"א (י"ט) העיר שכל זה על דרך

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

הר"ש, אבל ע"פ הרמב"ם אין מקור לצורך בשינוי לב"ה, שהרי כתב בפירוש המשניות בטעם של ב"ש שצריך שישנה, משמע שלב"ה אינו צריך לשנות. וראה בענין זה גם **במשנה ראשונה** (פ"ה מ"ד ומ"ה).

7. דברי הירושלמי על מקום שנהגו לחרוש ולנכש

בירושלמי (פ"ה ה"ב) נאמר: "...ותני עלה מקום שנהגו לחרוש יחרוש לנכש ינכש". **הרמב"ם** (פ"ד ה"ד) מביא דין זה לגבי איבוד ספיחי שביעית במוצאי שביעית: "ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה, ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו, ובהמה רועה כדרכה".

לדברי הרמב"ם ע"פ הירושלמי כאן יש מקור גם בדברי **התוספתא** (סוף פ"ה): "ספיחין של שביעית אין תולשין אותן ביד אבל חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה". וכן **המהר"א פולדא** (ד"ה מקום שנהגו) כתב ע"ד הרמב"ם.

בדברי מפרשי הירושלמי מצאנו דרכים נוספות בהבנת משפט זה. **ברש"ס** (ד"ה ותני עלה) כתב שדין זה נוגע לפואה של צלעות, שהיא מקום סלעים, ששם מותרים דברים נוספים, ואפילו אם נהגו לחרוש שם בשביעית מותר, כיון שהוא מקום סלעים אין בו משום עבודת הקרקע.

בפני משה (ד"ה ותני, מקום, לנכש) כתב שאם כשבא לעקור את הספיחים שנכנסו לשביעית רוצה גם לחרוש אחריהם יוכל לעשות זאת במקום שנהגו, ולא חוששים שיאמרו שהתכוין לעבודת השדה. וכעין זה גם **בביאור הגר"ק**. ויש להעיר שלגבי השאלה על אילו ספיחים מדובר יש לדון ע"פ מחלוקת הר"ש (בפ"ט מ"א) והרמב"ם (פ"ד ה"י), ואכמ"ל.

8. מאימתי מותר ליקח לוף במוצאי שביעית?

כאמור, לגבי דין זה נחלקו ר' יהודה וחכמים **במשנה** (פ"ד מ"ה), לר' יהודה ניתן לקחת לוף מיד ולחכמים רק משירבה החדש. **בירושלמי** (סוף ה"ב) נאמר: "מאי טעמא דרבי יודה, גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק".

הר"ש נתן טעם לדבר, וביאר בכך את דברי הירושלמי, שכיון שבלוף הצריכו חכמים שינוי לכן אין לחשוש שהלוף הוא מהשנה השביעית,

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ב) לוף

ואילו ברמב"ם לא מובא טעם זה, ונראה שהבין בירושלמי שלא גזרו חכמים להצריך בלוף להמתין, וכן, כאמור, מדבריו בפירוש המשנה לעיל משמע שלב"ה אין צורך בשינוי.

הגר"א (שנות אליהו מ"ה) כתב לגרוס בירושלמי להפך, מ"ט דרבנן, גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק, והוא מבאר שלרבנן דינו של לוף חמור מדינו של ירק, שבירק לא הצריכו להמתין עד שירבה החדש, אלא משיעשה כיוצא בו, ואילו בלוף, כיון שהוא מתקיים יותר, גזרו שימתין עד שיהיה רוב בחדש.

לגבי הזמן שבו ניתן לקחת לוף לפי דעת חכמים דר' יהודה, שצריך "משירבה החדש", מובא בירושלמי (סוף ה"ב) מעשה: "תני, אמר ר' יודה מעשה שהיינו בעין כושין ואכלנו לוף על פי רבי טרפון במוצאי החג של מוצאי שביעית, אמר לו רבי יוסי, עמך הייתי ולא היה אלא מוצאי הפסח". וכתבו ע"פ זה הר"ש והרא"ש (מ"ה) שבירושלמי משמע שהאיסור נוהג עד הפסח.

הרש"ס (ד"ה מוצאי) הקשה על דברי הר"ש והרא"ש, שאם הוא עד הפסח, למה לא נאמר במשנה שהוא עד הפסח, אלא המעשה היה בפסח, ולכן אמרו לו פסח, שהוא טעה בין חג לחג, בין סוכות לפסח, ואילו ההתר מתחיל כבר קודם לכן. ואולי ראיית הר"ש והרא"ש היא שאם ההתר היה נוהג כבר זמן רב לפני החג לא היה ר' יהודה טועה ותולה את ההתר בסוכות.

כמו כן יש לדון כאן בתפקיד התאריך של חנוכה לענין הספיחים, אילו ספיחים הוא מתיר, ור' ברמב"ם (פ"ד ה"ו), ואכמ"ל.

נה. לפני עיור והשאלת כלים

1. הדין שתולים להקל לגבי לפני עיור וטעמו

במשנה (פ"ה מ"ו) מצאנו: "אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית, מחרישה וכל כליה, העול והמזרה והדקר; אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה. זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג – ד') לפני עיור והשאלת כלים

אסור, לאסור ולהתר מותר". בירושלמי (פ"ה ה"ג) נאמר: "אמר רבי יונה כיני מתניתא: אילו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית לחשוד על השביעית". מכאן שלמי שאינו חשוד מותר למכור גם כלים שאין בהם שימוש היתר (וראה עוד להלן בדברי הירושלמי "סתמן מותר"), ואילו לחשוד אין למכור דברים שאין בהם שימוש אפשרי להתר, אבל דברים שיתכן שישתמש בהם להיתר, מותר למכרם גם לחשוד בשביעית.

גם במשנה להלן (פ"ה מ"ט) נאמר שמותר להשאיל כלים לחשוד על השביעית גם אם יתכן שיעשה בהם איסור: "משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחיים ותנור...". ומבואר שם בירושלמי (פ"ה ה"ד): "וסתמו לאו כפירושו הוא, אני אומר נפה לספור בו מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון בו סממנין, תנור לטמון בו אונין של פשתן". כלומר שתולים להקל שיעשה דברים של היתר, ולא חוששים להכשלה כל זמן שיש אפשרות שיעשה דברים של היתר.

ולכאורה יש לשאול מהו הטעם לדין זה, שתולים להקל לגבי לפני עיור. וראה בריטב"א (ע"ז ט"ו: ד"ה מי דמי) שכתב: "...אין לאו דלפני עור אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי, ורבנן אסרו אפילו סתמו היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו זה עבירה, ועשו סתמו כפירושו, וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי ליה, אוקמוה רבנן אדינא והתירוהו...". כלומר שאין דין לפני עיור אם אינו מעמיד לו מכשול ודאי, שיתכן שלא יעשה בו עבירה, ואם רגלים לדבר ובסתמא יעשה זה עבירה אסור מדרבנן, אך אם יש לתלות להקל, מותר לתת לו. יתכן שזה כעין לימוד בפסוק "לִפְנֵי עֵינֶיךָ לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל", מכשול ודאי אסרה התורה ולא ספק מכשול.

2. דברי כמה אחרונים בטעם דין זה

במשנה ראשונה (פ"ה מ"ו ד"ה לאיסור ולהיתר מותר) גם כן התקשה בשאלה זו: "אמאי מותר, כיון דספק דאורייתא הוא שמא לאיסור קונה, ולפני עיור דאורייתא הוא...". וכתב שם בהמשך דבריו: "...ואפשר ליישב דנתינת מכשול לא מיקרי אלא כשהמכשול ידוע בשעה שזה נותן לו, אבל בספק אם יעשה בו מכשול אין זה נותן מכשול, והלוקח הוא מכשיל את

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג-ד') לפני עיור והשאלת כלים

עצמו...", עיי"ש עוד בדבריו, שדחה טעם זה (בגלל הוכחה מסוגיית הגמ' במס' ע"ז יד.), והציע טעם נוסף להתיר "ואפשר דלסבב עבירה אינו מדאורייתא אלא אסמכתא", עיי"ש, וראה עוד במנחת שלמה (על המשניות כאן), מה שדחה חידוש זה של המשנה ראשונה.

הגרי"א ספקטור בעין יצחק (י"ד סי' ל"ד סק"ב) כתב בטעם הדין שתולים להקל: "בהך דמשאלת לחברתה חשודה על השביעית, דמפני דרכי שלום התירו שם, ולא דיינינן לומר דשמא אם היינו מרחיקין את עצמינו מן שאלת כלים להחשודה על השביעית וכיוצא, דאז אולי תחזיר מדרכה הרעה, אלא אמרו דאין לנו להרחיק עצמינו ממנה, כי חז"ל ראו דגדול השלום, כיון דיש לנו למתלי אף בצד רחוקה. וטעמם דראו דע"י השלום יכול להיות שתחזור מן דרכה ותתן אוזן קשבת לדברינו, ולא יהיה אגודות אגודות ח"ו...". כלומר אנו תולים להקל ולא להחמיר, וסומכים שע"י השלום תחזור מדרכה, ולא להפך ע"י שנרחיק אותה.

גם החזון אי"ש (סי' י"ב סק"ט) כתב לקשור התר זה עם הדרכי שלום (שהזכרו במשנה ט') והוסיף שההתר נשען גם על כך שחכמים שיערו שאם לא נקל בזה נכשיל אותם באיסורים לא פחות חמורים: "ונראה דהא דהקילו חכמים בספק, אע"ג דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני עור, והיה ראוי להחמיר בספיקות, משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול, שנמנע חסד ודרכי חיים ושלום מעצמנו ומהם, והן רק ע"ה וחיובין אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם, וכש"כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא תשנא ועוד כמה לאוין שאין איסורן קל מאיסור זה שאנו באין להציל אותם ממנו... וכן אמרו מועד קטן (י"ז). במכה בנו גדול, והלכך שקלו חז"ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה, ולהתיר בספק, וזו דרך הממוצעת והישרה...".

יש לשאול על דברי החזו"א שכתב "חכמים שיערו", והרי לכאורה זהו ספק דאורייתא, ולדעת הרשב"א (עי' רשב"א קדושין עג. ד"ה ממזר ודאי) דינו להחמיר מדאורייתא, וכיצד יתכן ש"חכמים שיערו". ור' כעין קושיא זו במשנה ראשונה. ואולי יש לומר על דרך מה שכתב הב"י (או"ח ריש סי'

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג – ד') לפני עיור והשאלת כלים

תק"ל) לגבי חול המועד שהתורה מסרה לחכמים כח להגדיר בהלכות דאורייתא: "...דאיסור מלאכה בחול המועד דבר תורה, כדמשמע בסוגיא שבפרק אין דורשין (חגיגה יח.), אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם ויתירו מה שנראה להם, וכעין מה שכתב הר"ן בריש יומא (א. ד"ה יום) גבי עינויי דיום הכפורים בר מאכילה ושתיא, וכן מבואר בהדיא בפרק אין דורשין בברייתא לא מסרו הכתוב אלא לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת..." , ואולי החזו"א יאמר כעין זה גם לגבי לפני עיור, ודבר זה לכאורה דחוק לאמרו כאן, ובעיקר הדין עוד יש להאריך ואכ"מ.

וראה במנחת שלמה (ח"א סי' ל"ה סק"ב) שדן במי שמחליף יין של ערלה ביין של סתם יינם שאין בזה משום לפני עיור כיון שאינו מכשיל אותו אלא רק מחליף לו את היין ביין שאיסורו יותר קל. וזה דומה לחלק השני שבסברת החזו"א.

3. עוד בדין התליה בהיתר

במשנה (פ"ה מ"ו) נאמר: "זה הכלל, כל שמלאכתו מיוחדת לעבודתו אסור, לאיסור ולהיתר מותר". ו**בירושלמי** (פ"ה ה"ג) מובא: "סתמן מהו, וממה דתני לאיסור ולהיתר מותר, הדא אמרה סתמן מותר". התליה בהיתר היא בין אם בחפץ שמשאיל יש שימוש של היתר עכשיו, ובין אם השואל הוא אדם שיתכן שהוא כשר שאינו עושה מלאכה אסורה בשביעית, ולכן מותר למכור לו גם כלי שאין בו מלאכת התר, כיון שיש לתלות שישהה אותו לשנה הבאה (כך פירוש הירושלמי ע"פ דברי הרמב"ם פ"ח ה"ד, וע"פ הפנ"מ והמהר"א פולדא. וראה ברש"ס שכתב גם פירוש שונה, שאם לא אמר שהולך לעשות בו איסור, מותר למכור).

גם בהמשך הפרק, לגבי מה שנאמר **במשנה** (פ"ה מ"ט): "משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחיים ותנור", נאמר **בירושלמי** (פ"ה ה"ד): "מתניתא בסתם, אבל במפרש לא. א"ל וסתמו לאו כפירושו הוא, אני אומר נפה לספור בה מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון בו סממנין, תנור לטמון בו אונין של פשתן". כלומר שתולים להקל שלא יעשו מלאכת איסור בחפצים שמשאילים אותם.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג-ד') לפני עיור והשאלת כלים

היה מקום לשאול לכאורה על הדין של הנותן כוס יין לנזיר, שעובר משום ולפני עיור, והרי גם שם יש מקום לתלות בהיתר, שיתן לבנו או לקרובו וכדומה. וראה בתוס' (ע"ז ו.) שכתבו: "...נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה, כיון דכ"ע חמרא שתו, ושמא שכח נזירתו, אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור, אין לחושדו מלהושיט לו, אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו..." כלומר שדוקא באיסור יין לנזיר יש לחשוש שמא שכח את נזירותו ויבא לשותות, אך בשאר איסורים אין איסור ליתנם לישראל, כיון שיש לתלות שיעשה בהם דבר מותר, וכמו שמצאנו בנידון שלנו.

גם מפירוש המשניות לרמב"ם (פ"ה מ"ו) ניתן ללמוד שכל החשש הוא בחשודים בלבד, שכתב: "אמר ה' ולפני עור לא תתן מכשול, הכוונה בזה, שמי שעוורה אותו התאוה והדעות הרעות, אל תעזרהו על עורונו ותוסיף להתעותו". מכאן שלגבי מי שאינו חשוד אין בעיה לתת לו דברים אסורים.

4. תליה שאינה גמורה

יש לציין כאן גם את דברי התוס' (גטין סא. ד"ה משאלת) שהקשו למה צריך את הטעם של דרכי שלום לגבי המשנה של משאלת נפה, והרי לגבי לפני עיור גם ללא דרכי שלום תולים, כמו שראינו לגבי המשנה של המוכר, שתולים בהיתר אע"פ שאין שייך שם דרכי שלום (ותוס' שם הביאו כמה הוכחות לומר שאין בזה דרכי שלום - ממה שדין זה לא מופיע בגיטין, וממה שהגמרא בע"ז מוכיחה מדין זה, וכן שלגבי מכר לא שייך דרכי שלום). ותרצו התוס' שהתליה בהיתר שנזכרה לגבי נפה וכברה היא תליה חלשה, שאם לא היה בזה משום דרכי שלום היה הדבר אסור.

אם כן לגבי הדין של משאלת נפה, יש כאן לדעת התוס' הקלה נוספת של תליה בהיתר דחוק, וזה משום שיש בכך דרכי שלום. זו הבנת התוס' שם בדברי הירושלמי שתחילה שאלו "וסתמו לאו כפירוש", שכאן אין לתלות בהיתר, והתירוץ היה שיש כאן דבר מה דחוק שניתן לתלות בו. ומ"מ כל זה משום דרכי שלום. ולגבי דין לפני עיור מדאורייתא בכה"ג, צריך ליישב

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג – ד') לפני עיור והשאלת כלים

כדלעיל, שאין בספק מכשול משום לפנ"ע, או שאין במכשול של עבירה משום לפני עיור מדאורייתא, וכו'.

לעומת זאת לדעת הרמב"ן (גיטין סא. ד"ה מתני', וכ"כ גם הריטב"א שם) ההבחנה היא לא בין התליה שיש במוכר מגל לבין התליה שיש במשאלת נפה, אלא ההבדל הוא בין מוכר לבין משאיל, שבהשאלה, שאין הנאה למשאיל, אילו לא היה בכך משום דרכי שלום לא היה צריך להכנס לספק זה האם ישתמש בו בהיתר או לא, משא"כ במכירה שיש לו בה הנאה של ריוח ממון, ומשום כך התירו לו להכנס לספק זה.

יש להעיר שבלשון הריטב"א (ע"ז טו: ד"ה מתקיף) נראה שצריך להיות אומדנא דמוכח, ודבר זה לכאורה קשה להסביר בדוגמאות של הירושלמי, ואולי כוונת הריטב"א לא דווקא לאומדנא דמוכח כפשוטו, אלא לאפוקי לתלות בדבר שאינו סביר כלל כגון שישאיר לשמינית וכו', אלא צריך שתהיה סיבה סבירה לכך שצריך את הדבר להשתמש בו שימוש של היתר עכשיו.

גם בתוס' אנשי שם (פ"ה מ"ז ומ"ח) הביא דעה שיש לתלות רק כשההיתר והאיסור שקולים ולא כשהאיסור יותר מוכח מההיתר, והדברים הללו תלויים גם בנידון של היחס בין מחלוקת ב"ש וב"ה לגבי פרה חורשת לבין מחלוקת רב ושמואל, וכדלהלן.

הרמב"ן (ע"ז טו: ד"ה והא) שאל על דברי הגמ' שם שאסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים, מדוע אין תולים בכך שימכור לישראל, כמו שבנידון שלנו תולים שישתמש בנפה לספור בה מעות. הוא מתרץ שני תירוצים. התירוץ הראשון הוא שיש כאן קנס, ואילו לפי התירוץ השני אין לתלות כשמוכרים לאדם שחשוד על איסורים שלא יעשה את האיסור, אלא אם יש סיבה שיהיה לו ענין להשתמש בחפץ דווקא בשימוש מותר, כמו שדה שאולי יוביר אותה (לתועלת הקרקע) או בהמה שישחט אותה (כי צריך לבשר), אך לתלות שלא יעשה איסור אי אפשר, שאם כן בכל מוכר לגוי נתלה שלא יעשה מלאכה בשבת, ובכל חשוד על השביעית שלא יעשה מלאכה בשביעית וכו'.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג-ד') לפני עיור והשאלת כלים

5. התליה בפרה חורשת

במשנה (פ"ה מ"ח) נחלקו ב"ש וב"ה האם מותר למכור פרה חורשת בשביעית לחשוד על השביעית: "בית שמאי אומרים לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית, וב"ה מתירין מפני שהוא יכול לשחטה". **הירושלמי** (פ"ה ה"ג) דן ביחס בין מחלוקת רב ושמואל לגבי המוכר שור לחברו ונמצא נגחן לבין מחלוקת זו. תחילה רצה הירושלמי לומר שרב שסובר שהמוכר שור לחברו ונמצא נגחן הוא מקח טעות, יסבור כב"ש, שאין לתלות שקונים שור חורש לשם אכילה, ואילו שמואל שסובר שהמקח חל יסבור כב"ה, שניתן לתלות בכל מכירה שהיא לשם שחיטה.

לבסוף מסיק הירושלמי: "רב כב"ש, ואפי' יסבור כב"ה לית אורחא משאתה תלתין יומין ויתין תלתלתי יומי, לא מקח טעות. ושמואל כב"ה, ואפי' יסבור כב"ש, לית אורחא דבר נשא מיכוס תורא רדייא". ראה כמה דרכים במפרשי הירושלמי בזה, עכ"פ עולה שאין הכרח לכרוך את דעת רב עם ב"ש ודעת שמואל עם ב"ה.

בבבלי (ב"ב צב.) לגבי מחלוקת רב ושמואל נאמר שאם דמי השור החורש יקרים יותר, מודה שמואל שיש כאן מקח טעות. ובתוספות **אנשי שם** (פ"ה מ"ח ד"ה בר"ב) כתב לדון האם גם בדברי ב"ה מדובר רק בכגון שדמי הפרה החורשת אינם יקרים יותר מדמי הפרה לשחיטה, ולכן ב"ה מתירים למכור לחשוד, שתולים להקל שקנה לשחיטה, אך אם דמי הפרה החורשת יקרים יותר מודים ב"ה לב"ש שאסור למכור, והביא את דברי **התפארת ישראל** (ד"ה וב"ה מתירין) שכתב שכאן תולים להקל טפי. בתפארת ישראל עצמו כתב שתני טעמים שיש להקל כאן. האחד הוא ששביעית חמירא לאינשי, וזה שייך דוקא לגבי שביעית, והטעם השני הוא "מהיכא תיתי נחזקינהו לאיסורא, והו"ל כמוכר בשר כשר למומר לעבודת כוכבים, דלא חשדינן שמא יבשלו בחלב". ולגבי טעם זה היה מקום לשאול שלגבי בשר אין אומדנא או רוב שיבשל אותו בחלב, משא"כ לגבי פרה חורשת בשביעית.

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג – ד') לפני עיור והשאלת כלים

6. תשובות אחרונים לגבי תליה בהיתר

בדעת כהן (סי' קע"ו) דן האם מותר למכור ספרי משניות לגוי, ואסר למכור לגוי עכ"פ כשהדבר נעשה לשם ריוח. ובטעם שאין לתלות שהגוי ילמד רק דברים שמותר לגוי ללמדם כתב שיתכן שתליה שכזו אינה אפילו בגדר מיעוטא, או שעכ"פ יש כאן חשש לבזיון כתבי הקדש. וכן **במשפט כהן** (סי' ל"ב) דן בשאלת ההפרשה מחלק עישור שגובים הגוים מהיבול, וכתב בתוך הדברים שהיה מקום להקל ולתלות בהיתרא, והסיק שבמקום שהחשש שימכור לישראל קרוב החמירו (ומ"מ התיר שם מטעם אחר, ע"ש).

ביחווה דעת (ח"ג סי' ס"ז) דן בשאלה האם מותר למכור בגד לא צנוע, ולאחר שהאריך בחומרת האיסור ללבוש בגדים לא צנועים כתב שיש צד להקל בדבר, שמא תלבש בגד עם שרוולים מעל או מתחת לשמלה ללא השרוולים, ע"פ המשנה והירושלמי בסוגייתנו. וראה עוד שם מה שדן בדברי הגמרא בנדרים (סב:) בענין מכירת עצים לעובדי האש, מדוע הוזקה הגמרא שם לומר שרוב העצים עומדים להסקה, ע"ש.

7. מכירת מזרה

במשנה (פ"ה מ"ו) נאסר למכור מזרה, והיה מקום לשאול מדוע אין תולים שיזרה מעט בהיתר. **המהר"י קורקוס** (פ"ח ה"ב) הקשה דבר זה, וכתב שאין דרך לזרות כשהוא מעט. וראה **בחזון אי"ש** (סי' י"ב סק"ח) שיש איסור לזרות בשביעית אפילו מעט, כמו האיסור לדרוך ענבים בגת.

רש"י (ע"ז טו:) כתב: "המזרה - פל"א שבו זורה את הגורן לרוח להעביר הקש, וכשאינן גורן עודר בה את הקרקע". אך מה שהוסיף רש"י את האפשרות של איסור של עידור (וכ"כ הרא"ש בפיה"מ כאן) הוא לא כדי לפתור בעיה זו של האפשרות לזרות בהיתר, שאם יש אפשרות שיזרה בהיתר, מה שיש אפשרות נוספת של איסור לא יאסור את המכירה. ונראה יותר לבאר את דברי רש"י ע"פ מש"כ **בשבת הארץ** (פ"ח ה"ד סק"ג) שאם עברה העונה של השימוש האסור בכלי, כגון שבכלי זריה עבר זמן הזריה, מותר להשאילו לחשוד, ולפי זה מה שכתב רש"י הוא שהמזרה

שיעורי שביעית – (פ"ה ה"ג-ד') לפני עיור והשאלת כלים

עומד גם לעדור, הוא כדי שיהיה בו שימוש של איסור גם לאחר שכלתה עונת הזריה.